

beant jurisdictionem, eorum arbitrium vim, et exitum non habet nisi præsto sit auctoritas Magistratus, seu Judicis ordinarii, cujus imperio arbitri executio perficitur. Hoc autem imperium ad illud exequendum non accomodat Magistratus, nisi primum re cognita intelligat, dignum revera esse arbitri judicium, quod à litigantibus observetur.

§. XV. Expirant arbitria mutuo consensu, morte compromittentium, nisi etiam heredum facta sit mentio (1), uno alterove ex arbitris mortuo (2), nisi cautum compromisso sit, ut uno ex arbitris vita functo reliqui judicent (3), lata sententia, interitu rei, de qua litigatur lapsa tempore constituto, nisi illud justis de causis, uti demonstratum supra est, prorogatum fuerit.

(1) *Cap. 10. et ult. de Arbitr., L. 32. §. Si heredis ff. de Recept. arbitr.*

(2) *Cap. 50. de Testibus.*

(3) *Cap. 42. de Offic. et potest. delegat.*

TITULUS XVIII.

De pactis & transactionibus.

I. Quid pactum?	VI. Ut ea valeat, quæ requirantur.
II. Pacti liberatorii exempla.	VII. Effectus transactionis.
III. Pacta Sacris Canonibus non probata.	VIII. Qui transigere possint?
IV. Pacta observanda.	IX. Quibus de rebus transactio fieri nequeat?
V. Transactio quid?	

§. I.

Non solum arbitris, sed etiam pacto, et transactione lites finire possunt. Pactum ab Ulpiano definitur (1) duorum, vel plurium in idem placitum consensus, patetque latissime in jure de pactis disputatio. Nos hoc titulo non de pactis universe agimus, sed illud tantum persequimur genus pactorum, quibus lis extinguitur, et quæ vulgo *liberatoria pacta* appellantur.

(1) *L. 1. ff. de Pactis.*

§. II. Pacti liberatorii in jure civili multa exempla sunt (1), atque illud prodest ad exceptionem, quæ vel pacti conventi exceptio, vel exceptio doli dicitur, quoniam dolo agit, qui contra pacti fidem agit (2). Jure quoque canonico cautum, et provisum est, ut pacta diligenter observentur, adhibita etiam, ubi opus fuerit, judicis auctoritate (3); modo pactum honestum, licitum, possibile sit (4), jus tertii non lædat (5), fiatque ab iis, qui paciscendi obtinent potestatem.

(1) „Si paciscar, ne judicati, vel incesarum ædium agatur, pactum valet. Si paciscar, ne operis novi nunciationem exequar.... si ex re familiari operis novi nunciatio sit facta, liceat pacisci.“ Sunt hæc liberatorii pacti exempla, quæ proponit Ulpianus in *L. Jurisgentium 7. §. Si paciscar ff. de Pactis*. Simile est exemplum Pauli in *L. 27. §. Si cum mihi ff. eod.* cujus hæc verba sunt: „si cum mihi decem deberes, pepigero, ne à te viginti petam, in decem tibi prodesse pacti conventi, vel doli exceptionem placet.“

(2) *Doli exceptionem subsidium esse pacti exceptionis* inquit Ulpianus *L. 10. §. Plerumque ff. de Pactis*.

(3) *Cap. 1. & 3. de Pactis.*

(4) *Cap. 4. §. ult. eod.*

(5) *Cap. 7. eod., c. 2. eod. in 6.*

§. III. Pacta quæ sacris canonibus nominatim improbantur, sunt pactum de beneficio ecclesiastico pecunia, aut alia re pretio æstimari solita resignando (1); de concedenda ecclesia ea lege, ut post obitum provisi alius succedat (2), de solvenda graviori pensione, ut quis facilius ecclesiam obtineat (3); pactum quo monachi aliis sua bona locant, ut hi aut decimas sibi solvant, aut apud eosdem eligant sepulturam in perniciem ecclesiæ parochialis (4).

(1) *Cap. 4. de Pactis.*

(2) *Cap. 5. eod.*

(3) *Cap. 6. eod.*

(4) *Cap. 7. eod.*

§. IV. Cetera pacta, quæ non bonis moribus adversantur, non res impossibiles, turpesve continent, non in animæ detrimentum vergunt, postremo, quibus nihil

jure obstat, custodienda, observandaque diligenter sunt. Hinc privilegiis etiam, quæ privatim sua, et propria sunt, abdicare se unusquisque potest (1); valetque pactum juratum, quo mulier, cum nubit, accepta dote promittit, se nihil amplius ex paterna hereditate petituram. (2).

(1) *Cap. 1. de Pactis in 6.*

(2) *Cap. 2. de Pactis in 6.*

§. V. Sed litium dirimendarum causa plerumque utimur transactione, quæ species quædam est pacti, et interdum etiam pacti nomine appellatur (1). Proprie transactio inquit de re dubia, ac lite incerta (2); atque aliquid datur, aut promittitur, ut litigantium alter litem deserat (3). Pactum autem pertinet ad res certas, atque, ut plurimum, nihil accepto, aut promisso conficitur.

(1) *L. 28. §. 2. ff. de Pactis, l. 1. cod. eod., l. 4. ff. de Jur. fisc.*

(2) Transactionis, et pacti discrimen eleganter expressit Ulpianus in *l. 1. ff. de Transact.* his verbis: „Qui transigit quasi de re dubia, & lite incerta, neque finita transigit; qui vero paciscitur donationis, causa, rem certam, et in dubitatam liberalitate remitti.“

(3) *L. 38. Cod. de Transact.* Atque id quidem adeo late patere complures putant, ut eam statuunt interpretationis regulam, si quando in libris juris pactum re aliqua data, aut promissa, aut retenta fieri dicitur, ut in *L. 28. ff. de Pactis, l. 1. cod. de Pactis, l. 4. ff. de Jur. fisc.*, semper pactam pro transactione accipiendum esse. Sed qui ita sentiunt, vehementer errant. Transactio quidem nunquam est gratuita, sed pactum, et gratuito fit, ut in *L. 1. ff. de Transact.*, & cum pretio, atque aliquo dato, ut in *l. 41. ff. de Pact.*, & in *l. 6. §. Si quis, & §. Qui jussu ff. de His qui notan. infam.* Non igitur in *l. 1. ff. de Transact.* illa est adhibenda, quæ vulgo adhibetur, verbor. interpunctio, *qui paciscitur, donationis causa rem certam, &c.*, sed legendum est, ut Græci, & horum exemplo Dionisius Gothofredus legunt: *qui paciscitur donationis causa, rem certam &c.*, quemadmodum in *l. 28. §. Si filius ff. de Pactis* scriptum est: *si donandi causa pactus sit.*

§. VI. Porro hæc duo in transactione omnino sunt necessaria, ut scilicet detur aliquid, aut aliquid promittatur, utque de re dubia fiat. Nam promisso, datove

nihil, itemque de re certa transactio fieri non potest (1). Hinc etiam post sententiam recte transigimus, quia adhuc incertus est litis exitus, sed non etiam post rem judicatam, et cum procul est omnis litis redintegrandæ metus (2). Sed quemadmodum jure Romano transactio super re judicata firmabatur, cum per Aquilianam stipulationem, et acceptilationem jus ex re judicata quaesitum ipso jure perimebatur (3), et gratuitum probabatur super re judicata pactum, tamquam liberatorium, et donationis causa conceptum (4), ita moribus receptum est, valere transactiones, quæ super negotio ex re judicata certo initæ sunt (5).

(1) *L. 38. cod. de Trans.*

(2) *L. 32. cod. eod.* Verum ad transactionem recte ineundam satis esse litis metum, scriptum est in *l. 2. cod. eod.*

(3) *L. 32. Cod. de Trans.*

(4) *L. 7. §. Si paciscar ff. de Pactis, Paulus Recept. sentent. l. 1. tit. 1. §. 5. ibique Schultingius in Not. n. 13. p. 220. ed. Lips. 1737.*

(5) Videndus Groenewegen *ad l. 7. §. 1. ff. de Trans. n. 2.*

§. VII. Transactionis magnus in jure favor, et auctoritas est. Nam ea mutæ transigentium renunciationis vim habet; quo fit, ut omnia eorum jura tollantur (1), pariatque litis finitæ exceptionem (2), initaque bona fide, atque ex non falsis instrumentis, ne si nova quidem deinceps prodeant monumenta, è medio tollenda sit, nisi primum in integrum restitutio impetrata fuerit (3). Jure civili tum *nudo pacto*, tum subjecta pacto convento *Aquiliana stipulatione* transactio perficitur (4). Cum pacto facta est, actio exceptione submovetur (5), cum Aquiliana stipulatio est adhibita, actio ipso jure tollitur (6). Sed canones non laborant de ista nimis attenuata diligentia juris civilis, et Aquiliana etiam stipulatione neglecta, obligationes quoquo modo contractas transactione omnino perimi volunt (7).

(1) *Cap. 1. de Trans.*

(2) *Cap. 1. de Litis contes. in 6.*

(3) *L. 10. 19. 42. Cod. de Trans.*

- (4) L. 2. & 15. ff. de Trans.
 (5) L. 15. cod. eod.
 (6) L. 3. et 4. cod. eod.
 (7) Cap. 1. de Trans. ibique Gonzalez n. 15.

§. VIII. Transigere omnes possunt, qui pacisci, et alienare; nam transactio alienatio est. Hinc minores, pupilli, amentes, ceteri similes, qui res suas alienare nequeunt, etiam transigere prohibentur; et Prælati, qui sine certis solemnitatibus res Ecclesiæ alienare non possunt, easdem quoque solemnitates in transactione servare debent (1). Quod dicendum generatim est de omnibus, qui res habent ad Ecclesiæ patrimonium pertinentes, uti sunt beneficia (2), decimæ (3), cetera similia, de quibus si fiat transactio sine debitis solemnitatibus, obligare quidem poterit, qui eam absolvit (4), successores vero non obligat, neque aliquid Ecclesiæ rebus infert detrimenti (5).

- (1) Cap. 2. & 3. de Trans.
 (2) Cap. 7. eod.
 (3) Cap. 2. eod.
 (4) Cap. 5. eod.
 (5) Cap. 8. eod.

§. IX. Sed neque de rebus omnibus transigere fas est. Nam Jus Canonicum transactionem fieri vetat de ecclesiasticis beneficiis, in quibus omnis non gratuita pactio turpis habetur, planeque rejicitur (1), sed tamen in iis admittitur amicabile compositio (2); item de jure patronatus, quod accepta pecunia in alium conferri non potest (3). Sponsalia de futuro transactionem non respuunt; quoniam mutuo consensu dissolvi possunt (4); sed de matrimonii sacramento omnis plane transactio, aut pactio irrita est (5).

- (1) Cap. 4. de Pactis, cap. 4. de Trans.
 (2) Ita si duo inter se de beneficio litigent, recte fit amicabile compositio, per quam alter nullo accepto pretio, vel re temporali suo se jure sponte abdicat cap. 7. de Trans.
 (3) Cap. 9. eod.
 (4) Cap. 2. de Sponsal.
 (5) Cap. ult. de Trans.

RECENSIO

TITULORUM TOMI TERTII.

TITULUS I.

De judiciaria Ecclesiæ potestate. pag. 1

TITULUS II.

De judiciis, & eorum divisione. 28

TITULUS III.

De procuratoribus. 32

TITULUS IV.

De foro competenti. 37

TITULUS V.

De libelli oblatione, deque in jus vocando. 56

TITULUS VI.

De Dolo & contumacia. 67

TITULUS VII.

De litis contestatione. 73

TITULUS VIII.

De juramento calumniæ. 76

TITULUS IX.

De probationibus. 80